

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-44>

УДК 336.711:336-021.387(477)

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЕКОСИСТЕМ

FINANCIAL CAPACITY OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL ECOSYSTEMS

Прасолова Світлана Павлівнакандидат економічних наук, доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4203-5426>**Яріш Олена Валентинівна**кандидат економічних наук, доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5693-4852>**Омельяненко Владислав Юрійович**аспірант,
Полтавський університет економіки і торгівлі
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-2408-7079>**Prasolova Svitlana, Yarish Olena, Omelianenko Vladislav**
Poltava University of Economics and Trade

У статті представлено обґрунтування теоретично-методичного бачення фінансового потенціалу банківської системи на основі аналізу тенденцій його формування та визначення перспективних напрямів його розвитку в контексті протидії викликам і шокам вітчизняного фінансового сектору. Визначено взаємозв'язок поняття фінансового потенціалу банківської системи з іншими фінансовими категоріями, а також роль фінансового потенціалу як рушія зміцнення підприємницьких екосистем. Досліджено складові фінансового потенціалу банківської системи України, макроекономічні умови його формування та ефективності використання, запропоновано заходи щодо його відновлення та розвитку. Обґрунтовано, що зміцнення фінансового потенціалу є необхідною умовою для розвитку стійких підприємницьких екосистем, зокрема через забезпечення доступності фінансових ресурсів для мікро-, малого та середнього бізнесу.

Ключові слова: фінансовий потенціал, банківська система, ресурсний потенціал, кредитно-інвестиційний потенціал, потенціал відтворення фінансового результату, механізми державних гарантій та страхування, підприємницька екосистема.

The article presents a substantiation of the theoretical and methodological vision of the financial potential of the banking system based on the analysis of trends in its formation and the identification of promising directions for its development in the context of counteracting challenges and shocks to the domestic financial sector. The author defines the interrelation of the concept of the financial potential of the banking system with other economic categories, as well as the role of financial potential as a driver of strengthening entrepreneurial ecosystems. The goal set in the article was achieved through the use of the following research methods: logical generalization and scientific abstraction, trend analysis, and analytical and graphical methods. The article defines the relationship between the concept of the financial potential of the banking system with other financial categories and its main components. On the basis of an analytical study of the main components of the financial potential of the banking system of Ukraine over the past 11 years, macroeconomic conditions of its formation and efficiency of its use, measures for its restoration and development are proposed. It is substantiated that strengthening the financial potential is a prerequisite for the development of sustainable business ecosystems, in particular, by ensuring the availability

of financial resources for micro, small and medium-sized businesses, introducing digital banking services, and increasing financial inclusion. It is proved that the development of partnerships between banks, enterprises and the state will create a financial architecture capable of supporting economic recovery, increasing its competitiveness and ensuring sustainable development. The practical application of the proposed theoretical and applied approaches will allow to effectively increase the financial potential of the banking sector to maintain its reliability and efficiency and, as a result, to promote sustainable financing of entrepreneurial initiatives, enhance business activity and institutional growth of entrepreneurial ecosystems, which is critical for the recovery and development of Ukraine's economy.

Keywords: financial potential, banking system, resource potential, credit and investment potential, potential for reproduction of financial results, mechanisms of state guarantees and insurance, entrepreneurial ecosystem.

Постановка проблеми. Фінансовий потенціал банківської системи України є критично важливим для формування ефективних підприємницьких екосистем, особливо в умовах війни та післявоєнного відновлення. Її мобілізація повинна базуватися на довгостроковому стратегічному баченні, прозорості, цифровізації та інклюзивності. Розвиток партнерства між банками, підприємствами та державою дозволить створити фінансову архітектуру, здатну підтримати відновлення економіки, підвищити її конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток.

Сучасна банківська система України функціонує в складних умовах активних бойових дій вже четвертий рік за значних воєнних витрат, які обумовлюють залежність стабільного функціонування економіки країни від міжнародної фінансової допомоги. У цей період через значну тривалість бойових дій спостерігається посилення ризиків неритмічності надходження такої допомоги та зниження її обсягів, формуючи основну загрозу для макроекономічної стабільності країни. За таких умов скорочення міжнародної допомоги має компенсуватися нарощуванням власної ресурсної бази країни для збереження досягненої стабільності та фінансування її повоєнного відновлення. На нашу думку, в умовах спадаючої підтримки, яка виділяється донорами, стає досить важливим швидке урівноваження зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування економіки країни за умови подальшого зростання останніх.

По суті, подальший успіх повоєнного відновлення економіки України ґрунтується на ефективному формуванні та використанні її власного фінансового потенціалу. Оскільки ж, економічний і фінансовий потенціал будь-якої країни визначається потенціалом її банківської системи, яка акумулює та трансформує фінансові ресурси країни, виступаючи базовим чинником впливу на динаміку всіх визначальних процесів, у тому числі повоєнного відновлення та інноваційної відбудови країни, надзвичайно актуальним стає дослідження

сучасних трендів у зміні фінансового потенціалу як окремих банків, так і усієї банківської системи з тим, щоб у довгостроковій перспективі досягти конкурентних переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Поняття «фінансовий потенціал» з'явилося в другій половині ХХ ст. в західній економічній літературі. Як науковий термін, «фінансовий потенціал» у тому числі й «фінансовий потенціал банківської системи» набув поширення у період найбільшого економічного спаду, у 70-х роках минулого століття залишаючись актуальним для досліджень. Зокрема, такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл [13], Роуз П. С., Гаджинс С. [17], Вовк В. Я., Вядрова Н. Г. [1], Леонов С. В. [6], Штулер І. Ю., Нам В. Г. [11] та багато інших розглядали фінансовий потенціал як економічну категорію, що відображає соціально-економічні відносини, пов'язані із формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням, накопиченням та примноженням фінансових ресурсів як окремих банків, так і всієї банківської системи, впливаючи на їх фінансовий стан та стійкість.

Тим самим, поняття фінансового потенціалу банківської системи, по суті ототожнюється багатьма науковцями із сукупністю фінансових ресурсів (наявних та тих, що можуть бути мобілізовані), що не розкриває сутності поняття, оскільки беззаперечно фінансові ресурси є основою формування та оцінки фінансового потенціалу, але не отожднюється із ним, оскільки формується як ресурсний потенціал, який розподіляється та використовується як кредитний та інвестиційний потенціали банківської системи [5, с. 32]. Мова йде про те, що за такого підходу не враховується можливість застосування різних способів використання однакової величини фінансових ресурсів, що за різних зовнішніх умов може забезпечувати різні кінцеві результати.

З іншого боку, Колодізев О. М., Лебідь О. В., Зуєва О. В. [5, с. 9] та Полчанов А. Ю. [7] доповнюють ресурсний підхід до розуміння фінан-

сового потенціалу визначенням наявних та прихованих (використаних і невикористаних) можливостей для ефективного формування фінансових ресурсів, їх розподілу та використання з певною метою. При цьому, Колодізев О. М., Лебідь О. В., Зуєва О. В. [5, с. 17] акцентують увагу на граничних можливостях банку (на мікрорівні) щодо залучення, розміщення і відтворення фінансових ресурсів, а Газуда М. В., Індус К. П., Лалакулич М. Ю. [2], Полчанов А. Ю. [7, с. 107], – на фінансових можливостях держави (макрорівень), не враховуючи особливостей формування фінансового потенціалу банківської системи країни (мезорівень) з урахуванням її можливостей, що мають як якісні (поява нових фінансових інструментів, спрощення центральним банком доступу до капіталу, зміна ним окремих економічних нормативів, зниження чутливості до фінансового ризику або його впливу) так і кількісні характеристики (вартість залучення капіталу у системі, формування середньобанківського рівня оподаткування, визначення обсягів фінансової допомоги, формування валютних курсів тощо), які мають бути враховані при формуванні системного підходу до розуміння динамічного характеру фінансового потенціалу банківської системи.

Поглиблюючи генезис поняття «фінансовий потенціал банківської системи», слід також враховувати його безпосередній зв'язок з такими поняттями як «фінансова стійкість», «фінансова стабільність», «фінансова рівновага» та «фінансова безпека», які є характеристиками якості банківської системи, її здатності до постійного відтворення навіть за несприятливих умов. Мова йде про те, що зарубіжні науковці Е. Дж. Долан, Р. Дж. Кемпбелл [13], Роуз П. С., Гаджинс С. [17] розглядають фінансову стійкість як інтегральну динамічну категорію, а фінансову стабільність, – як постійну якісну категорію, які забезпечуються ефективним банківським менеджментом. Ці категорії у сукупності розкривають фінансовий потенціал банківської системи з точки зору її здатності пристосовуватись до змін середовища, нівелювати потенційні ризики та, на цій основі, забезпечувати фінансову безпеку функціонування банківської системи країни за умови відновлення стану її фінансової рівноваги, незважаючи на значне зростання зовнішніх загроз, спричинених настанням і такої «шокової» події як війна [8, с. 10–15]. Слід також враховувати, що фінансовий потенціал банківської системи країни є однією з основних складових фінан-

сового потенціалу всієї країни, що визначає фінансовий стан держави, як основи фінансової системи національної економіки. Отже, напрацювання учених висвітлюють питання теоретичного і прикладного характеру щодо сутності категорії фінансового потенціалу банківської системи, механізму управління ним.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри вагомий науковий доробок, питання оцінки фінансового потенціалу загалом, та факторів його формування з урахуванням сучасних змін і викликів зокрема, потребують удосконалення, більш чіткої систематизації, усунення суперечностей підходів та розробки рекомендацій щодо активізації діяльності банківської системи як системи фінансових посередників.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даного дослідження є удосконалення теоретично-методичного бачення фінансового потенціалу банківської системи на основі аналізу тенденцій його формування та визначення перспективних напрямів його розвитку на основі протидії викликам і шокам вітчизняного фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед економікою України сьогодні стоїть цілий ряд актуальних завдань, пов'язаних зі зменшенням негативних наслідків повномасштабної війни з росією, викликів геополітичної та гео економічної нестабільності, які спричиняють достатньо високу ризикованість її діяльності за умов обмеження доступу до міжнародного ринку капіталу. Вирішення цих, а також цілого ряду інших загально економічних проблем залежить від наявних в банківській системі країни ресурсних можливостей щодо вирішення цих завдань, тобто сформованого її фінансового потенціалу та можливостей його ефективного використання в перерозподільних процесах та реальному секторі економіки.

Як уже зазначалося, фінансовий потенціал банківської системи – один з ключових елементів фінансової системи країни, від обсягів та ефективності використання якого залежать напрями та результативність національної фінансової стратегії, ефективність якої, у свою чергу, забезпечує реалізацію довгострокових національних інтересів країни.

На нашу думку, сутність фінансового потенціалу банківської системи має подвійний характер: з одного боку, він є результатом ефективного використання потенційних можливостей банківської системи, з іншого, -

фактором її подальшого розвитку за рахунок здійснення ефективної банківської діяльності, перш за все щодо фінансового посередництва. Як свідчать результати досліджень А. Пігу («Економічна теорія добробуту» 1920 року [16]) та багатьох його послідовників, мова йде про спроможність банківської системи забезпечувати ефективний перерозподіл грошового капіталу країни і диверсифікацію ризиків, що сприяє продуктивному розміщенню фінансових ресурсів, стимулює приріст «національного дивіденду» та дозволяє реалізувати ринкову координацію інвесторів та емітентів фінансових активів, визначаючи вагому роль банківської системи у забезпеченні економічного зростання країни.

Тим самим, фінансовий потенціал банківської системи характеризує систему економічних відносин, які виникають з приводу формування банківською системою власного ресурсного потенціалу та подальшого його використання як кредитно-інвестиційного потенціалу, ефективність реалізації якого оцінюється як потенціал відтворення фінансового результату. Такі можливості формування та ефективного використання фінансового потенціалу банківської системи за сучасних умов безпосередньо взаємопов'язані з макроекономічними та інституційними передумовами його забезпечення.

Зокрема, характеризуючи макроекономічні передумови формування фінансового потенціалу України, можемо констатувати вагомий вплив на них макроекономічних шоків, спричинених війною з росією. Як свідчать дані рис. 1, це найбільш відчутно проявилось у 2014, 2015 та 2022 роках, коли рівень базової споживчої інфляції перевищував середньозважений рівень процентних ставок за депозитними та кредитними операціями банків, спричинивши непрогнозованість очікуваної доходності українських банківських активів.

Враховуючи, що фінансовий потенціал банківської системи характеризує межу її фінансових можливостей та формується як ресурсний потенціал переважно за рахунок депозитних ресурсів. Така ситуація обумовила поступове, з урахуванням певного часового лагу, погіршення структури їх формування за термінами. Якщо у довоєнному 2013 році строкові депозитні кошти клієнтів банків України формували 41,96% їх зобов'язань (рис. 1), то з 2014 року це співвідношення почало знижуватися та у 2022 році досягло мінімального, майже в два рази нижче, ніж у 2013 році, значення (22,85%, рис. 1).

Це свідчить про мінімізацію строкових депозитних ресурсів у банківській системі країни та, відповідно, ускладнення її спроможності акумулювати довгостроковий кредитно-інвестиційний потенціал.

Обґрунтованість наведеного висновку підтверджують і дані 2023–2024 років, коли зниження рівня інфляційних коливань (з 22,6% у 2022 році до 4,9% у 2023 році, рис. 1) щодо рівнів процентних ставок за депозитно-кредитними операціями банку не мали позитивного впливу на зміни строкового депозитного потенціалу (знизилося з 26,88% у 2023 році до 25,31% у 2024 році, рис. 1) внаслідок невизначеності подальших інфляційних очікувань. Означене зумовлювало невизначеність подальшого зростання реальних доходів населення та їх готовності інвестувати, у тому числі у строкові депозитні вкладання.

Ці висновки підтверджують і дані рис. 2, відповідно до яких зростання ресурсного потенціалу банківської системи України у 2024 році, порівняно з 2013 роком, тобто за останні 11 років склало 267,71% (тобто більше, ніж у 2 рази, рис. 2) та відбувалося переважно за рахунок нестійких поточних зобов'язань, які зросли за аналізований період більше, ніж у 3 рази.

Водночас, зростання строкових депозитних зобов'язань за аналізовані 11 років було незначним (на 68,86%, – з 456 млрд грн. у 2013 році до 770 млрд грн. у 2024 р., рис. 2), а враховуючи інфляційні коливання, особливо у 2014, 2015 та 2022 роках, по суті мало негативні реальні зміни. Таке погіршення якісної структури ресурсного потенціалу банківської системи України пояснюється продовженням активних бойових дій та повітряних атак і у 2024 році, що за звітними даними НБУ посилює макроекономічну нестабільність і пригнічує інвестиційні настрої приватного сектору [3].

З іншого боку, більш високі темпи змін в аналізованому періоді спостерігаються за обсягами власного капіталу вітчизняних банків (зросли з 193 млрд грн. у 2013 році до 382 млрд грн., або 197,93%, рис. 2), що значною мірою було зумовлено подальшою адаптацією регулятивних вимог до європейських банківських стандартів та інтеграцією в європейський фінансовий простір [9].

Зокрема, активна співпраця з Європейським центральним банком щодо впровадження стандартів Базеля III та наближення діяльності українських банків до європейських банківських стандартів обумовила їх пере-

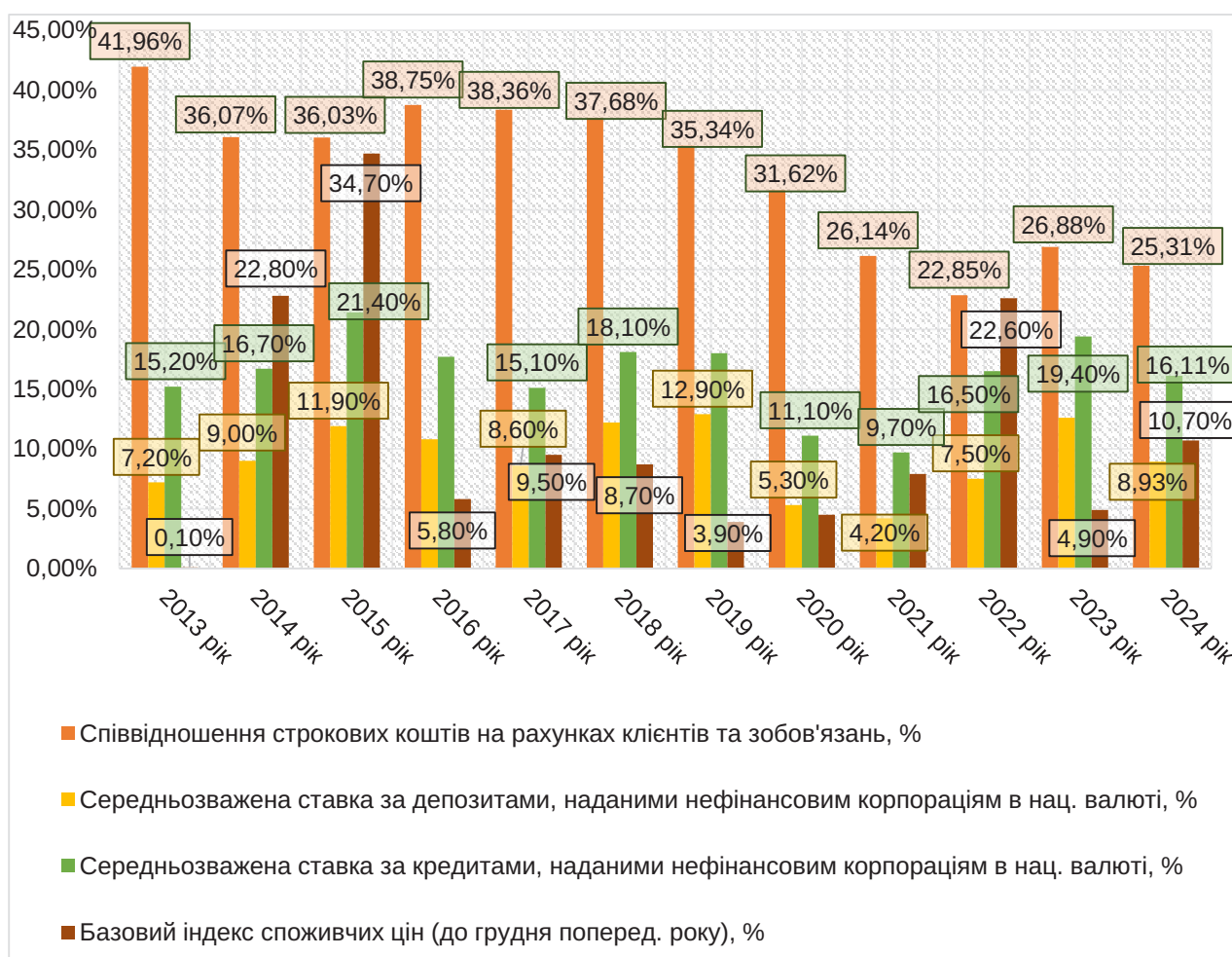

Рис. 1. Динаміка основних макроекономічних передумов формування фінансового потенціалу банківської системи України у 2013–2024 роках

Джерело: сформовано авторами на основі даних [10]

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

хід у 2024 році на нову трирівневу структуру регулятивного капіталу, завдяки чому зросла найякісніша його складова – основний капітал 1 рівня та значно зросла середньозважена достатність основного капіталу 1 рівня та капіталу 1 рівня у секторі (відповідно, 17% та 17,5% на кінець 2024 року [3, с. 36]).

По суті, мова йде про удосконалення інституційних передумов формування якісної структури ресурсного потенціалу банків. Але на нашу думку, таке посилення вимог до капіталу банків позитивно впливаючи на їх індивідуальну платоспроможність та на стабільність фінансової системи в цілому, негативно впливає на використання фінансового потенціалу банківської системи як кредитно-інвестиційного потенціалу.

У цілому можемо констатувати, що фінансовий потенціал банківської системи країни формується як ресурсний потенціал, обсяги якого визначаються можливостями банків-

ської системи щодо мобілізації існуючих і потенційних ресурсів як в середині, так за межами економічної системи. За статистичними матеріалами НБУ, в умовах війни такий ресурсний потенціал значною мірою формується за рахунок саме ресурсів на міжнародному ринку капіталу (у формі міжнародних грантів, кредитів та прямої допомоги – 42,9 млрд дол. у 2023 р. та 41,9 млрд дол. у 2024 р. [3, с. 11]), що за відсутності довгострокових інвестиційних вкладень, на нашу думку, і формує диспропорції у депозитній складовій (проявляється у скороченні строкової їх частки) ресурсного потенціалу банківської системи.

З іншого боку, здатність банківської системи ефективно використовувати ресурсний потенціал характеризує кредитно-інвестиційний потенціал, який визначає спроможність банківської системи щодо трансформації мобілізованого ресурсного потенціалу в кре-

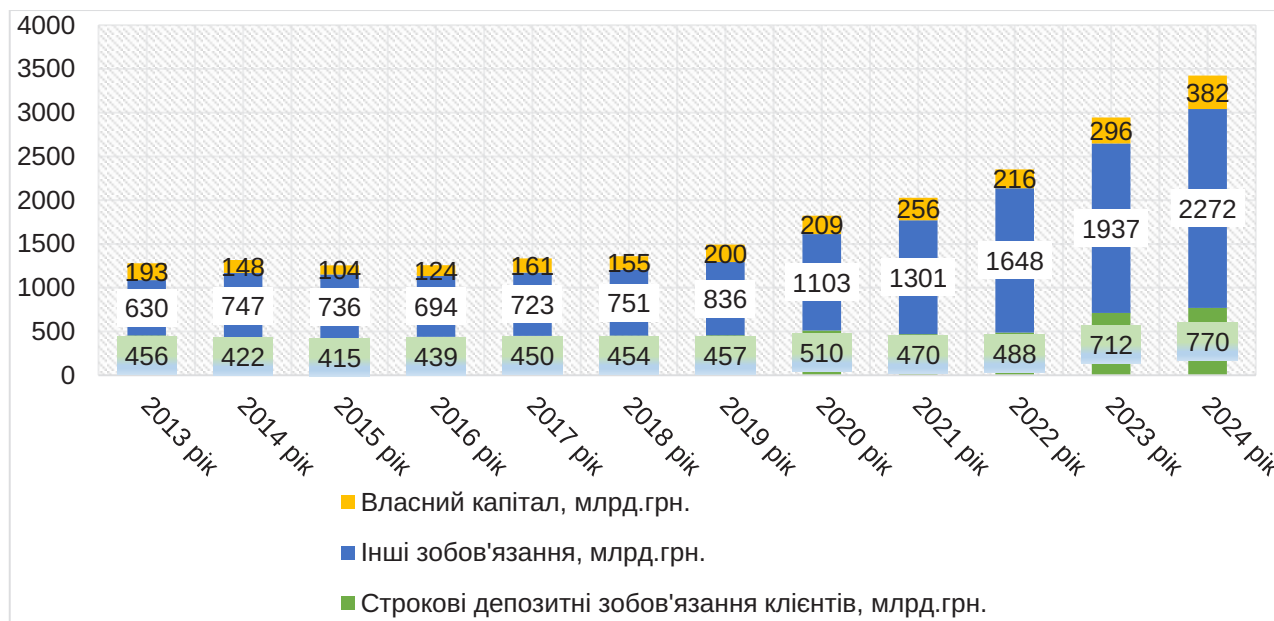

Рис. 2. Структурна динаміка ресурсного потенціалу у формуванні фінансового потенціалу банківської системи України у 2013–2024 роках

Джерело: сформовано авторами на основі даних [4]

дити та інвестиції (насамперед мова йде про фінансування трансакційних поточних витрат, які визначають нижчий рівень інвестицій у порівнянні з накопиченнями, що фінансують структурні інвестиційні проекти), формуючи потенційні можливості розвитку економічної системи країни. При цьому на відміну від теорії А. Пігу, що згадувалась раніше, теорія економічного розвитку Й. Шумпетера як базовий фактор інтенсивного економічного зростання визначає стимулювання платоспроможного попиту на основі інноваційного фінансування, яке в умовах ринкової економіки можливе тільки за рахунок банківських кредитів, протипагою якої є неефективне авторитарне (по суті, бюджетне) фінансування урядом [18]. Цей висновок доповнюється твердженням М. Фрідмена, який відзначав, що розвиток банківської сфери та поширення банківського кредиту просто ліквідує нерівноважний стан між попитом і пропозицією на фінансові активи, між кредиторами й позичальниками, удосконалюючи ринок капіталів країни [14].

З огляду на зазначені теоретичні передумови, в умовах війни за останні 10 років ми спостерігаємо певні негативні диспропорції у формуванні кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи України, який за системного підходу розглядається більшістю науковців як використання ресурсного потенціалу у потенціалі розміщення [5, с. 23; 6, с. 116].

А саме, як свідчать дані рис.3, зростання кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи України за останні 11 років склало 265,43% (тобто майже у 3 рази, рис. 3, – з 1290 млрд грн. у довоєнному 2013 році до 3 424 млрд грн. у 2024 році).

Таке зростання, переважно було обумовлено значним, більше ніж у 10 разів, зростанням інвестицій у цінні папери, що рефінансуються НБУ (зі 140 млрд грн. у 2013 р. до 1508 у 2024 р., рис. 3) та пояснюється відповідними зростанням банківських інвестицій у державні цінні папери, передусім в ОВДП, депозитні сертифікати НБУ, що дозволило уряду своєчасно залучати необхідні для фінансування витрат на оборону в умовах війни кошти на внутрішньому ринку, переважно від банків.

На нашу думку, у подальшому така ситуація може мати достатньо обмежений потенціал, оскільки не є взаємопов'язаною з економічним відновленням та зростанням.

Зазначений тренд супроводжується відповідним зростанням високоліквідних активів банків (більше 90% інших активів на рис. 3), зростання яких за аналізований період склало 281,98% (майже у 3 рази, рис. 3) та обумовило надмірний рівень ліквідності у банківському секторі за понаднормового виконання нормативів короткострокової та довгострокової ліквідності, у т.ч. і внаслідок підвищення НБУ вимог до обов'язкових резервів, надання

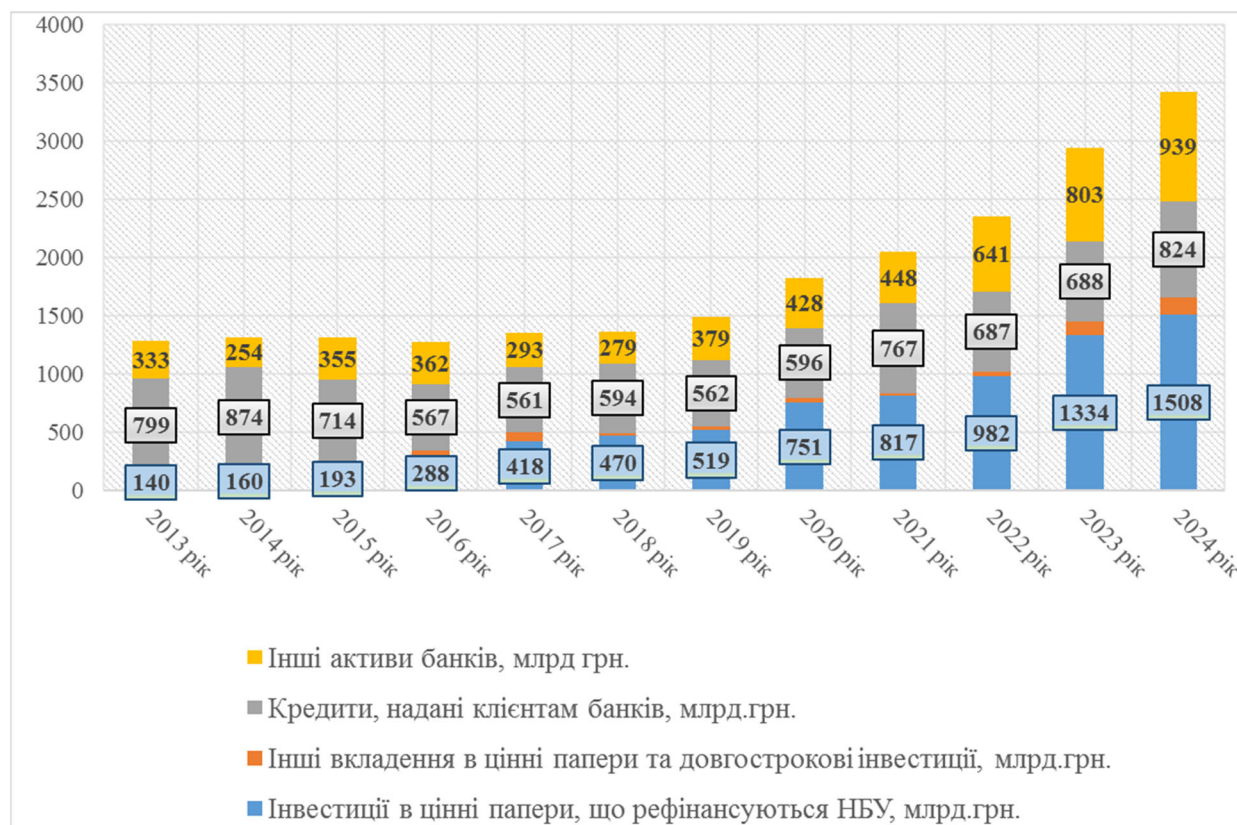

Рис. 3. Структурна динаміка кредитно-інвестиційного потенціалу як оцінка використання фінансового потенціалу банківської системи України у 2013–2024 рр.

Джерело: сформовано авторами на основі даних [4]

можливості покривати більшу їх частку державними цінними паперами тощо.

З іншого боку, відновлення кредитного потенціалу банківського сектору України у 2023 та 2024 роках є достатньо обережним та показує позитивну динаміку тільки порівняно з 2022 роком, що, враховуючи інфляційні коливання, майже повністю нівелюється. При цьому, обсяги наданих банками кредитів у 2024 році так і не досягли довоєнних (з певним часовим лагом) 2013–2014 років. Негативний тренд кредитного потенціалу підтверджує і динаміка співвідношення наданих українськими банками кредитів та ВВП, наведена на рис. 4.

Варто враховувати, що використання показника відношення обсягу банківських кредитів до ВВП для оцінки впливу фінансового ринку в цілому (у т.ч. його кредитного сегменту) на економічне зростання є традиційним для більшості моделей, які орієнтовані на оцінку впливу банківської системи на економічне зростання за допомогою економетричних методів, зокрема запропонованого Барро Р. [12].

Водночас, слід враховувати «гіпотезу фінансової нестабільності» Мінські Х., відповідно до якої економічний розвиток – це хвилеподібний процес з певними фазами, які можуть характеризуватися як тривалим економічним зростанням, так і фазою економічної кризи, за якої спостерігається збільшення кількості банкрутств підприємств та відповідна нестабільність фінансового ринку [15], як це і спостерігається в умовах війни в Україні.

За таких умов більш важливим для розвитку фінансового потенціалу як банківської системи, так і усієї України стає інституційний вплив державного регулювання, яке має реалізувати гнучку економічну політику за різних «режимів» функціонування економіки в межах існуючої інституційної структури та враховувати фактори її внутрішньої дестабілізації.

На нашу думку, це дозволяє навіть в умовах війни зберігати рівноважний стан, який характеризується повною зайнятістю, стабільністю ринкових цін і сталим, хоча й достатньо помірним економічним розвитком. Дієвість дискреційної політики НБУ як регулятора фінансо-

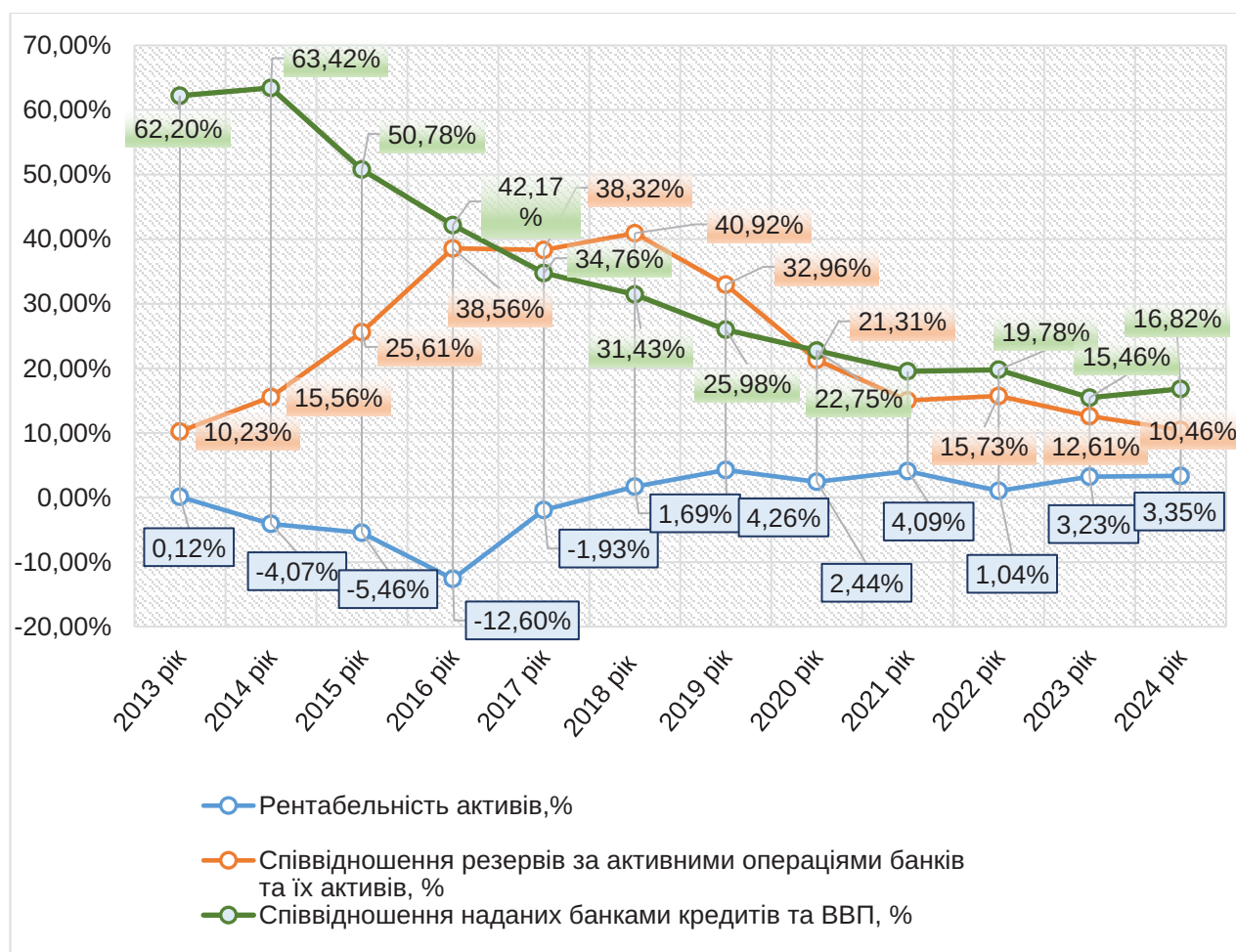

Рис. 4. Оцінка ефективності використання фінансового потенціалу банківської системи України у 2013–2024 роках

Джерело: сформовано авторами на основі даних [10]

вого ринку України визначається її здатністю пом'якшити негативні наслідки, зокрема від підвищеної інфляції. Крім того, відновлення кредитного потенціалу банківської системи для забезпечення економічного зростання у повоєнній перспективі потребує пом'якшення впливу таких факторів, як неякісна забезпеченість кредитів, високий рівень їх ризиків, особливо в умовах війни.

У цілому, ключовим ризиком для нарощування фінансового потенціалу банківської системи залишається війна, оскільки саме вона стримує ризик-апетит до розвитку кредитного потенціалу, що показує рис. 5.

Крім того, зниження обсягів кредитування у співвідношенні до ВВП, дозволило українським банкам знизити витрати на формування резервів за покращення якості їх активів (оцінюється за динамікою співвідношення резервів за активними операціями та активами: 10,46% у 2024 р. проти 40,92% у 2018 р.,

рис. 4), наростити інвестиційний потенціал державних цінних паперів (рис. 3). та, як результат, забезпечити підвищення рівня ефективності використання фінансового потенціалу українських банків, оцінений за рівнем рентабельності їх активів у 2023 та 2024 роках (3,23% та 3,25% відповідно, проти 0,12% у довоєнному 2013 році, тобто у десятки разів, рис. 4), навіть незважаючи на значне підвищення норми оподаткування їх прибутку до 50% у 2024 р. [3, с. 36].

Тим самим, можемо констатувати, що пом'якшення дестабілізуючого впливу макроекономічних чинників, спричинених війною, завдяки посиленню регулятивного впливу держави в особі НБУ дозволяє не лише зберегти фінансовий потенціал банківської системи, але й забезпечити його відновлення, накопичення і примноження у повоєнний період завдяки високій ефективності його використання у воєнний період. Враховуючи

Рис. 5. Складові фінансового потенціалу банківської системи України та їх взаємодія у різних фазах економічного циклу

Джерело: сформовано авторами

високу невизначеність як щодо перспектив закінчення війни в Україні, так і щодо достатньо високих очікувань зовнішньої підтримки процесів економічного відновлення, вирішальну роль у подоланні наслідків бойових дій та забезпеченні економічного розвитку у повоєнний період відіграє саме ефективне використання внутрішнього фінансового потенціалу банківської системи України та його наявних можливостей.

Висновки. Можливості формування, розподілу та ефективного використання фінансового потенціалу банківської системи за сучасних умов безпосередньо взаємопов'язані з макроекономічними передумовами, які в умовах війни формують численні загрози щодо його збереження і відновлення, дестабілізуючий вплив яких може бути послабленим завдяки формуванню дієвих інституційних передумов щодо регулятивного впливу НБУ на стан фінансового потенціалу банківської системи за різних «режимів» функціонування економіки в межах існуючої інституційної структури та з урахуванням впливу факторів її внутрішньої дестабілізації.

Визначено, що фінансовий потенціал банківської системи характеризує систему економічних відносин, які в сучасних вітчизняних умовах, пов'язаних з веденням війни, мають певні особливості та формують наступні стійкі

тренди зміни системи взаємоузгоджених наступних його складових:

- формується як ресурсний потенціал, стабільна частина якого визначає достатність власного капіталу та завдяки впливу європейських банківських стандартів Базеля III обумовлює удосконалення інституційних передумов формування якісної структури ресурсного потенціалу банків в умовах невизначеності, спричиненої війною. Водночас, зростання ресурсного потенціалу забезпечується відповідним нарощуванням його депозитної складової, яка за останні 11 років внаслідок впливу макроекономічних ризиків (такі як високі темпи інфляції, девальвація національної валюти тощо) зростає переважно завдяки її короткостроковій складовій. Тим самим, для забезпечення подальшого зростання ресурсного потенціалу банківської системи варто активізувати роботу щодо розширення кола депозитних рахунків клієнтів із різноманітними режимами функціонування, що може надати банківським вкладникам цілий ряд додаткових можливостей з використання своїх коштів при одночасному отриманні прийнятного рівня доходів, і т.д.;

- використовується як кредитно-інвестиційний потенціал, зростання якого в умовах війни забезпечено переважним зростанням банківських інвестицій у державні цінні папери,

передусім в ОВДП, що дозволяє уряду своєчасно залучати необхідні для фінансування витрат на оборону в умовах війни кошти на внутрішньому ринку, за відповідного нарощування запасу ліквідності банківського сектору та перевиконання нормативів короткострокової та довгострокової ліквідності. Водночас, фінансове забезпечення економічного відновлення та зростання потребує нарощування саме кредитного потенціалу, який останні 10 років мав протилежну тенденцію до зниження. Зміна цього негативного тренду потребує як регулятивної підтримки кредитування, так і зниження ризиків кредитування завдяки формуванню дієвих механізмів державних гарантій, державного страхування тощо, а також зусиль банків щодо розробки ефективних програм кредитування у інноваційні галузі;

– ефективність реалізації фінансового потенціалу розглядається як потенціал відтворення фінансового результату та є одним із джерел розширеного відтворення, що сприяє підвищенню стійкості, надійності банківської системи, а також інвестиційної привабливості країни для іноземних інвесторів.

У цілому, слід враховувати, що війна створила в Україні надзвичайно високе навантаження на економіку країни, тому забезпечення зростання фінансового потенціалу банківської системи є вкрай важливим і необхідним, у тому числі для підтримки національної економіки. Водночас, оцінка ефективності реалізації фінансового потенціалу банківської системи України у 2023 та 2024 роках засвідчила її спроможність досить швидко адаптуватися до таких складних та кризових умов, що сприяло забезпеченню стабільності фінансових потоків. Така ефективність досягнута за умов збереження ліквідності української банківської системи та її здатності ефективно управляти власними ризиками.

У подальшому, ефективне нарощування фінансового потенціалу банківського сектору, на нашу думку, не лише збереже його надійність та ефективність, але й підтримає економічний розвиток України за поступового зближення з європейськими стандартами, що сприятиме інтеграції до європейського фінансового ринку та формуванню ефективних підприємницьких екосистем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовк В. Я., Вядрова Н. Г. Аналіз фінансового потенціалу вітчизняних банків в умовах фінансово-економічної кризи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. № 3(15). С. 149–152.
2. Газуда М. В., Індус К. П., М. Ю. Лалакулич. Детермінанти формування і удосконалення системи управління фінансовим потенціалом України: монографія. Ужгород : Видавництво «ФОП Сабов А. М.», 2017. 220 с.
3. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024 року. *База даних офіційного інтернет-представництва НБУ*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf?v=12 (дата звернення: 10.03.2025).
4. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). *База даних офіційного інтернет-представництва Національного банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 11.05.2025).
5. Колодізєв О. М., Лебідь О. В., Зуєва О. В. Фінансовий потенціал банку: сутність, методи оцінювання, інструменти протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом: монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. 238 с.
6. Леонов, С. В. Інвестиційний потенціал банківської системи України: монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 375 с.
7. Полчанов А. Ю. Розвиток фінансового потенціалу держави в системі постконфліктного відновлення: монографія. Житомир : ЖДТУ, 2018. 464 с.
8. Прасолова С. П., Гасій О. В., Соколова А. М. та ін. Розвиток фінансового та реального секторів як ключовий фактор забезпечення економічної безпеки України: монографія; за заг. ред. канд. екон. наук, доцента С. П. Прасолової. Полтава : ПУЕТ, 2024. С. 8–39.
9. Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011 (дата звернення: 10.03.2025).
10. Статистика. *База даних офіційного інтернет-представництва НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (дата звернення: 10.03.2025).
11. Штулер І. Ю., Нам В. Г. Потенціал банківської системи в сучасних цифрових умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2020. № 6 (228). С. 79–86.
12. Barro, R. Determinants of Economic Growth: a Cross Country Empirical Study [Text]. *NBER Working Paper*. 1996. № 5698. P. 233–240. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5698/w5698.pdf

13. Campbell C., Campbell R. G., & Dolan, E. G. Money, Banking, and Monetary Policy. Chicago : Dryden Press, 1988. P. 154–167.
14. Friedman M., Schwarz A. J. A Monetary History of the United States 1867–1960. Princeton, New Jersey: Princeton University Press for the National Bureau of Economic. 1963. 860 p. Research. URL: <https://is.gd/WOPNEX>.
15. Minsky H. P. The Financial Instability Hypothesis. *The Jerome Levy Economics Institute: Working Paper*, 1992. P. 1–10. URL: <https://surl.li/tpqoff>
16. Pigou A. C. The Economics of Welfare. London: Macmillan, 1920. 983 p. URL: [http://pombo.free.fr/pigou 1920.pdf](http://pombo.free.fr/pigou%201920.pdf)
17. Rose P. S., Hudgins, S. C. Bank Management Financial Services. New York: McGraw Hill, 2013. P. 31–64, 163–204. URL: <http://surl.li/kwlss>
18. Schumpeter J. A. The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.): Transaction Publishers. 1934 (2008). 196 p. URL: <https://cruel.org/books/hy/shortschumpeter/SchumpeterTheoryofEconDev.pdf>

REFERENCES:

1. Vovk V. Ia., Viadrova N. H. (2012) Analiz finansovoho potentsialu vitchyznianskykh bankiv v umovakh finansovo-ekonomichnoi kryzy [Analysis of the financial potential of domestic banks in the conditions of financial and economic crisis]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnoho banku Ukrainy*. Vyp. 3(15) [in Ukrainian].
2. Hazuda M. V., Indus K. P., Lalakulych M. Yu. (2017) Determinanty formuvannya i udoskonalennia systemy upravlinnia finansovym potentsialom Ukrainy: monohrafiia. [Determinants of the formation and improvement of the financial potential management system of Ukraine: monograph] Uzhhorod: Vydavnytstvo «FOP Sabov A. M.» [in Ukrainian].
3. Zvit pro finansovu stabilnist, hruden 2024 roku [Financial Stability Report, December 2024]. *Baza danykh ofitsiinoho internet-predstavnytstva Natsionalnoho banku Ukrainy*. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H2.pdf?v=12 (accessed 10.03. 2025) [in Ukrainian].
4. Zgrupovani balansovi zalyshky (u rozrizi bankiv) [Grouped balance sheet balances (by bank)]. *Baza danykh ofitsiinoho internet-predstavnytstva Natsionalnoho banku Ukrainy*. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (accessed 10.03. 2025) [in Ukrainian].
5. Kolodiziev O. M., Lebid O. V., Zuieva O. V. (2018) Finansovy potentsial banku: sutnist, metody otsiniuvannya, instrumenty protydiv lehalizatsii dokhodiv, otrymanykh zlochynnym shliakhom: monohrafiia [Financial potential of the bank: essence, assessment methods, tools for combating the legalization of proceeds from crime: monograph]. Kharkiv: KhNEU im. S. Kuznetsia [in Ukrainian].
6. Lieonov, S. V. (2009) Investytsiinyi potentsial bankivskoi systemy Ukrainy: monohrafiia [Investment potential of the banking system of Ukraine: monograph]. Sumy: DVNZ “UABS NBU” [in Ukrainian].
7. Polchanov A. Iu. (2018) Rozvytok finansovoho potentsialu derzhavy v systemi postkonfliktnoho vidnovlennia: monohrafiia [Rozvytok finansovoho potentsialu derzhavy v systemi postkonfliktnoho vidnovlennia: monohrafiia]. Zhytomyr: ZhDTU [in Ukrainian].
8. Prasolova S. P., Hasii O. V., Sokolova A. M. ta in. (2024) Rozvytok finansovoho ta realnoho sektoriv yak kliuchovy faktor zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy: monohrafiia [Development of the financial and real sectors as a key factor in ensuring the economic security of Ukraine: monograph]. Poltava: PUET [in Ukrainian].
9. Pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony: Uhoda vid 27.06.2014 [On the Association between Ukraine, of the one part, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, of the other part]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://surl.li/muitsa> (accessed 10.03.2025) [in Ukrainian].
10. Statystyka [Statistics]. *Baza danykh ofitsiinoho internet-predstavnytstva Natsionalnoho banku Ukrainy*. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic> (accessed 10.03.2025) [in Ukrainian].
11. Shtuler I.Iu., Nam V.H. (2020) Potentsial bankivskoi systemy v suchasnykh tsyfrovyykh umovakh [The potential of the banking system in modern digital conditions]. *Aktualni problemy ekonomiky*. № 6 (228) [in Ukrainian].
12. Barro, R.(1996) Determinants of Economic Growth: a Cross Country Empirical Study [Text]. *NBER Working Paper*. № 5698. P. 233–240. URL: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w5698/w5698.pdf
13. Campbell C., Campbell R. G., & Dolan, E. G. (1988) Money, Banking, and Monetary Policy. Chicago : Dryden Press. P. 154–167.
14. Friedman M., Schwarz A. J. (1963) A Monetary History of the United States 1867–1960. Princeton, New Jersey: Princeton University Press for the National Bureau of Economic. 1963. 860 p. Research. URL: <https://is.gd/WOPNEX>.

15. Minsky H. P. (1992) The Financial Instability Hypothesis. The Jerome Levy Economics Institute: Working Paper, 1992. P. 1–10. URL: <https://www.levyinstitute.org/pubs/wp74.pdf>
16. Pigou A.C. (1920) The Economics of Welfare. London: Macmillan, 1920. 983 p. URL: <http://pombo.free.fr/pigou1920.pdf>
17. Rose P. S., Hudgins, S. C. (2013) Bank Management Financial Services. New York: McGraw Hill. P. 31–64, 163–204. URL: <http://surl.li/kwlss>
18. Schumpeter J. A. (1934) The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle. New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.): Transaction Publishers. 1934(2008). 196 p. URL: <https://surl.li/pnuisz>